

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ВПРАВ

У статті розглядається процес навчання майбутніх вчителів англійської мови написання текстів реферативного типу з використанням комп'ютерних вправ. Виділено особливості текстової діяльності та такі її етапи як плануючий, орієнтуючий, реалізуючий та контролюючий. Охарактеризовано кожний із зазначених етапів написання реферативного тексту. Проаналізовано існуючі методичні вимоги до вправ та переваги комп'ютерного навчання. Проілюстровано реалізацію вимог до кожного компоненту комп'ютерної вправи. Визначено пріоритетні форми навчання студентів створення текстів реферативного типу з використанням інформаційних технологій.

Ключові слова: текст реферативного типу, комп'ютерна вправа, етапи текстової діяльності.

В статье рассматривается процесс обучения будущих учителей английского языка написанию текстов реферативного типа с использованием компьютерных упражнений. Выделены особенности текстовой деятельности и такие её этапы как планирующий, ориентировочный, этап реализации и контроля. Охарактеризован каждый из изложенных этапов написания реферативного текста. Проанализированы существующие методические требования к упражнениям, а также преимущества компьютерного обучения. Проиллюстрирована реализация требований к каждому компоненту компьютерного упражнения. Определены приоритетные формы обучения студентов созданию текстов реферативного типа с использованием информационных технологий.

Ключевые слова: текст реферативного типа, компьютерное упражнение, этапы текстовой деятельности.

The article deals with teaching to future teachers of the English language writing summaries with the help of the computer exercises. The peculiarities of the process of the work with text are distinguished and such stages as planning, preliminary stage, realization and control are defined. Each of the above-mentioned stages of writing summary is characterized. The existing methodical requirements to exercises and the advantages of studying with the help of computer technologies are analyzed. The realization of the requirements to each component of a computer exercise is illustrated. The main forms of teaching students creating summaries with the help of information technologies are determined.

Key words: summary, computer exercise, stages of text work.

Майбутній учитель англійської мови має володіти вмінням писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог. Тексти, що пов'язані зі сферою освіти, студенти повинні вміти писати з високим рівнем граматичної коректності, знаходити інформацію в різних джерелах, створювати реферативні повідомлення професійного спрямування [5, с. 103]. Студенти повинні мати знання та вміння для успішного здійснення текстової діяльності. Функція знань при цьому допоміжна – знання входять до процесуального блоку (блоку засо-

бів, які забезпечують уміння) [1, с. 34]. Розвиток умінь, необхідних для реалізації академічного письма англійською мовою відбувається на всіх етапах текстової діяльності.

Проблема формування у студентів умінь розглядається в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників [2; 6; 7; 13; 14]. При визначенні переліку вказаних вище вмінь ми брали до уваги, по-перше, вміння, виділені Б.А.Лапідусом, як складову змісту навчання англомовної писемної комунікації, і, по-друге, вимоги за програмою з англійської мови для професійного спілкування [5, с. 103]

до вмінь написання різних типів творчих робіт рефератів, конспектів, резюме (Overall written product/interaction; Reports and Essays; Elliptical writing).

Метою статті є визначення вмінь майбутніх вчителів англійської мови, які необхідні для створення реферативних текстів за допомогою комп'ютерних вправ.

Як відомо, Б.А.Лапідус виділяє такі вміння письма: 1) елементарні вміння, пов'язані з каліграфією, графікою, орфографією й пунктуацією мови, яка вивчається; 2) вміння, що необхідні для створення текстів і критики власного іншомовного тексту, а також уміння оперування мовними та позамовними явищами з метою усунення потенційної «незручності під час читання»; 3) вміння продукувати письмові тексти з прийнятою в цій культурі постійною композиційною схемою й навички використання відповідних мовних засобів [3, с. 135].

Основні типи академічного письма англійською мовою, навичками і вміннями написання яких повинні оволодіти студенти, це: описового характеру (зовнішність людини, місцевості); розповідні тексти; тексти порівняльного характеру; тексти з елементами дефініцій, розкриття причин та відносин; пояснювальні тексти з елементами аргументації та доказу; тексти реферативного характеру [11, с. 6].

Спираючись на зміст існуючого посібника [11], який повністю орієнтований на навчання англійської писемної комунікації, у процесі такої комунікації та через неї, ми виокремили перелік текстів, які можуть використовуватися починаючи з другого курсу навчання, після досягнення студентами середнього рівня володіння англійською мовою (General English): опис особистості – Personality (Description – Person); опис будинку, місцевості – Home (Description – Place); дитячі спогади, розповідь (виклад фактів, подій тощо) – Childhood Memories. Narration; відмінності – Differences (Classifying hobbies, Classifying holidays, Different tastes, different hobbies, Different nations, different holidays); культурні відмінності – Cultural Differences – Comparison and Contrast; життєві потреби та інше – Life Necessities and Something Extra; технічні новинки у домашньому господарстві – Gadget – Something Extra for Your Household; сімейні відносини (переконання) – Family Relationships (Persuasion); підсум-

ки, резюме (створення статей та доповідей) – Summarizing It All (Writing articles and reports) [11, с. 3–5].

У процесі підготовки та створення таких текстів реферативного типу реалізуються дидактичні принципи інтелектуальної та пізнавальної активності та самостійності [9, с. 10–13]. Так, *принцип інтелектуальної активності* передбачає вдосконалення психологічних механізмів письма випереджаючого синтезу, мислення, пам'яті, уваги, внутрішнього промовляння.

Щодо *принципу пізнавальної активності та самостійності*, то в методичній літературі виділяються у студентів три рівні розвитку: копіюючий, перетворюючий і вибірково-творчий [9]. Для процесу підготовки текстів реферативного типу необхідні вміння другого і третього рівнів.

На другому рівні студенти повинні оволодіти такими *вміннями* як: співвідносити й узагальнювати теми різних джерел; співвідносити й оцінювати інформацію; узагальнювати інформацію та вибирати її для використання в тексті; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між новими факторами чи фактами; аналізувати матеріали і укладати певні висновки.

Щодо третього рівня розвитку пізнавальної активності та самостійності студентів, то такими *вміннями* є: вивчати, узагальнювати та систематизувати інформацію; надавати власні коментарі; укладати висновки.

Спираючись на викладене вище, ми уклали перелік умінь, необхідних для створення майбутніми вчителями англійської мови текстів реферативного типу на основі первинних джерел. Ці вміння умовно поділено за етапами текстової діяльності: плануючий, орієнтуючий, реалізуючий та контролюючий.

На плануючому етапі розвиваються вміння знаходити інформацію, досліджувати, мислити, широко використовувати англійську мову, а саме: самостійно добирати й опрацьовувати літературу; знаходити потрібну інформацію в джерелі; користуватися різноманітними джерелами інформації з бібліотеки, архівів; занотовувати джерела інформації; вивчати, співвідносити, оцінювати, систематизувати й узагальнювати інформацію з низки джерел; нотувати з різних

джерел; аналізувати матеріали та робити висновки.

На *орієнтуючому етапі* розвиваються такі вміння академічного писемного мовлення, як уміння читання, дослідницькі вміння та вміння мислення. Студенти мають уміти: коректно та докладно формулювати тему тексту реферативного типу; формулювати та розвивати тезу; вибирати інформацію для доказу тієї чи іншої тези; розподіляти головну та другорядну інформацію; писати складний план; читати, розуміти та аналізувати текст-зразок; об'єднувати мовленнєві зразки в абзаци та абзаци в текст; писати текст реферативного типу; представляти власні коментарі; детально описувати факти; цитувати та посилалися на джерела інформації в тексті; складати бібліографію джерел, на які є посилання; оформлювати роботу згідно з чинними вимогами.

На *реалізуючому етапі* розвиваються вміння академічного писемного мовлення та дослідницькі вміння графічно реалізувати текст дослідження у відповідному лексикографічному оформленні з урахуванням норм англійської мови, чинних вимог до жанру тексту та стандартів системи документування.

На *контролюючому етапі* розвиваються такі методичні вміння: виправляти власні орфографічні, лексичні, граматичні та пунктуаційні помилки в роботі; самостійно редагувати текст реферативного типу; виправляти помилки, редагувати та оцінювати текст реферативного типу, укладений іншим студентом.

Практика свідчить, що в умовах майже повної відсутності мовного середовища та недооцінки важливості навчання писемного мовлення на іноземних факультетах залишаються недостатньо розвиненими вміння академічного письма. Тому думки багатьох дослідників у галузі методики викладання іноземних мов спрямовані на пошук форм і методів навчання, що якомога більше сприятимуть розвитку цих умінь.

Актуальним є питання застосування у навчальному процесі комп'ютерних технологій та мережних засобів зв'язку. М.Потьє розглядає особливості навчання мов за допомогою комп'ютера з різних поглядів: лінгвістичного, психологічного, антропологічного та педагогічного. Він зазначає, що саме таке навчання

сприятиме повному розкриттю іншомовні компетенції різних видів [16, с. 55].

Комп'ютерна вправа визначається як засіб, що здійснює подання інформації, контроль, оцінку і корекцію навчальних досягнень студента та управління його навчально-пізнавальною діяльністю у процесі навчання за індивідуальною траєкторією учіння для досягнення поставленої мети [12, с. 29]. Загальновідомо, що вправа, незалежно від рівня її складності, включає три обов'язкові компоненти: 1) завдання (*плануючий та орієнтуючий етапи*); 2) виконання завдання (*реалізуючий етап*); 3) контроль виконаного завдання (*контролюючий етап*) [4, с. 64].

У процесі розробки комп'ютерних вправ, необхідно керуватися методичними вимогами до вправ, які визначено Н.К.Скляренко [10, с. 3–7], враховувати принципи організації зворотного зв'язку в комп'ютерних вправах та переваги комп'ютерного навчання, що були виокремленні Г.С.Чекаль і Т.І.Коваль [12, с. 29].

Будь-яка комп'ютерна вправа для навчання іноземних мов має складатися з таких обов'язкових компонентів: інструкції про спосіб виконання вправи, завдання для виконання вправи, вказівки щодо контролю, зворотного зв'язку, фіксованого результату виконання вправи.

Охарактеризуємо детальніше кожний із зазначених етапів написання реферативного тексту. *Орієнтуючий етап* складається із двох підетапів: *організаційного* та *пошуково-пізнавального*. Метою першого є планування реферативного тексту. До нього включаються умовно-комунікативні рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні вправи, які представлені таким видами завдань: визначення теми, формулювання мети, складання плану. Метою *пошуково-пізнавального* підетапу є формування навичок і умінь підбору та аналізу текстів для реферату. Цей етап складається з таких типів вправ: умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні, якими передбачено певні види завдань: відбір, читання та аналіз статей, прогнозування змісту тексту за назвою, виокремлення ключових слів, ознайомлення зі структурою тексту, систематизація потрібної інформації у відповідній логічній послідовності.

Реалізуючий етап складається з *організаційно-сислового* та *композиційного* підетапів. До першого можна віднести вправи, які є власне частиною реферативного тексту. Мета цього підетапу – сформувані рецептивні, репродуктивно-продуктивні навички та продуктивні вміння отримання необхідної інформації. Метою *композиційного* підетапу є формування навичок і вмінь створення абзаців та мікротекстів у процесі створення власних текстів. На цьому етапі передбачено виконання таких вправ: умовно-комунікативні, комунікативні рецептивно-репродуктивні, продуктивні, що представлені такими видами завдань, як перефразування, компресія первинного тексту, формулювання задуму висловлювання, поєднання смислових частин висловлювання у цілий текст, логічна побудова власного висловлювання, укладання й оформлення реферативного тексту.

Метою *контролюючого етапу* є формування навичок і вмінь редагувати та оформлювати складений реферативний текст. Студенти виконують комунікативні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні вправи, представлені таким видами завдань, як читання тексту, виправлення помилок та удосконалення загальної форми реферативного тексту.

Проілюструємо як реалізуються вимоги, висунуті до *першого компонента вправи* – завдання.

Приклад 1. Приступаючи до виконання вправи, студент бачить перед собою ілюстрації із зображеннями відомих міст та пейзажів України. До ілюстрацій надаються великі за обсягом тексти (статті з газет, коментарі, путівники, енциклопедичні дані), які містять вичерпну інформацію про країну та її історичні об'єкти.

Інструкція до виконання. Your friends from England have recently come to your place. You want to advise them about sightseeing in Lviv, because you live here. You will have the possibility to take tourists around this city and give them information about the places of interest. So, your task is to read the text about Lviv and decide if the statements that follow it are true or false.

У цьому завданні мотивація мовленнєвих дій студентів полягає в необхідності ознайомлення та реферування наданих країнознавчих

текстів для успішного проведення екскурсії по місту Львів для друзів. Створена комунікативна ситуація моделює реальний процес комунікації з іноземними туристами, яким необхідно надати вичерпну інформацію щодо історії та визначних пам'яток міста та відповісти на їхні запитання.

Другий компонент вправи – виконання завдання і є власне вправою. У наведеному прикладі вона виконується письмово, її результат – створення тексту реферативного типу на основі наданих джерел.

Текстова діяльність з позицій *комп'ютерного навчання* реферування має чотири аспекти [8, с. 7]. По-перше, вона є *інформаційною*, тобто передбачено пошук і засвоєння нового матеріалу шляхом читання навчальних текстів, перегляду відеоматеріалів, словниками; по-друге – *дослідницька діяльність*; по-третє, вона містить *тренувальний аспект* – виконання завдань і вправ з дисципліни, що вивчається, для формування певних навичок і вмінь реферування. *Текстова діяльність* є четвертим аспектом, вона є особливим самостійним видом діяльності в комп'ютерному навчанні. «Текстова діяльність» – це новий вид діяльності, який виник з появою текстових редакторів і процесорів, коли студент займається творчою діяльністю, створюючи та обробляючи тексти різних видів [8, с. 7].

Третій компонент вправи – контроль, який слідує за виконанням. У наведеному прикладі контроль здійснюється за допомогою комп'ютерних технологій, котрі містять, поряд з іншими видами комп'ютерної навчальної діяльності (комунікативною, тренувальною, дослідницькою, текстовою), контролюючий вид, який передбачає виконання різних тестів з метою контролю та самоконтролю знань, навичок та вмінь студентів.

Щодо різноманітних форм організації вправ, то у процесі навчання створення текстів реферативного типу можливе застосування різноманітних форм одночасної роботи в парах, у малих групах / командах з наступним підведенням підсумків роботи кожної пари / групи / команди. Це також сприяє позбавленню почуття ізольованості, яке заважає студентам під час створення текстів реферативного типу, допомагає їм подивитися на свою роботу очима майбутнього читача.

Проілюструємо на прикладі другої вправи формування мотивації студентів до навчання створення текстів реферативного типу.

Приклад 2. Розпочинаючи виконання вправи, студент бачить на екрані тему та перелік учасників віртуальної міжнародної конференції, присвяченої сучасним проблемам у сфері освіти. Зображення кожного учасника та матеріали його виступу (текст, ілюстрації) подаються на екрані за запитом.

Інструкція до виконання. You are one of the participants of the international conference «The problems in the educational sphere» held in London. When you come to your country you are to represent the analysis of the best ideas and opinions of the participants from other countries.

У першій половині завдання мотивація мовленнєвих дій студентів полягає в потребі уважного ознайомлення з кращими текстами доповідей, «почутих» на конференції, зробити їх детальний аналіз, зіставити зарубіжний досвід з вітчизняним, щоб надати вичерпну інформацію з теми та основні тези доповідачів. У другій половині завдання мотивація мовленнєвих дій студентів зводиться до реферування статей, тобто складання власної доповіді та її представлення в аудиторії. Виконання завдання виконується спочатку усно – читання тем і текстів інших доповідей, потім письмово – складання повідомлення за «прослуханими» на конференції доповідями. Контроль викладача щодо композиційної структури тексту є відкладеним.

Індивідуальна форма виконання цього завдання допомагає за короткий час змодельювати відрізок процесу писемного мовлення, який є досить тривалим у реальному житті. Більше того, написання доповідей, їх читання вголос та обговорення в групах забезпечує природне поєднання чотирьох видів мовленнєвої діяльності, що наближає спілкування в аудиторії до комунікації в реальному житті. У західній методиці такий підхід отримав назву «integrated skills learning» і передбачає взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, де кожний з них забезпечує контекст для наступного [15].

Отже, виходячи з викладеного вище, можна сформулювати ще одну вимогу до вправ: *навчання створення текстів реферативного типу, взаємопов'язане з говорінням, читанням,*

аудіюванням. У цьому випадку комп'ютерні вправи передбачають стимулювання всіх видів активності студентів, які відповідають осмисленому володінню мовою і мовленням.

Пріоритетними формами навчання створення текстів реферативного типу з використанням інформаційних технологій є інтерактивні види взаємодії студента з комп'ютером. Результатом такої форми навчання є розвиток самостійності мислення, формування вмінь робити узагальнення, використовувати знання з елементами творчості у нових умовах, самостійно знаходити відповіді на запитання. Таким чином, комп'ютерні вправи повинні мати властивість *оптимально розподіляти функції управління навчальною діяльністю між студентом і комп'ютером*, передавати деякі функції управління студентам (зокрема, вибір послідовності як навчального матеріалу, так і комунікативних задач). Крім того такі вправи мають допомагати в індивідуалізованій формі, як за якістю і кількістю, так і за часовими параметрами (студент може звернутися за допомогою в будь-який момент роботи).

Отже, для успішного створення текстів реферативного типу необхідно брати до уваги особливості перебігу текстової діяльності, що містить декілька етапів (плануючий, орієнтуючий, реалізуючий, контролюючий), на кожному з яких доцільно послідовно розвивати вміння написання тексту певного жанру, а саме текстів реферативного типу. Крім того, вважаємо за доцільне використання комп'ютерних технологій на зазначених етапах, що підвищить якість та ефективність процесу написання такого тексту.

Література

1. Бердичевский А.Л. Концепция подготовки учителя иностранного языка // Иностр. яз. в школе. – 1990. – № 4. – С. 94 – 100.
2. Карпов А.С. Психолого-методические проблемы в подготовке будущих учителей // Иноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – № 1 – 2. – С. 14 – 17.
3. Лapidус Б.А. Обучение второму иностранному языку как специальности: Учеб.пособие. – М.: Высшая школа, 1980. – 173 с.
4. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах: Підручник. Вид.

- 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 209 с.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуенок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
6. Саломатов К.И., Шатилов С.Ф. Совершенствование профессионально-методической подготовки будущих учителей // Иностранные языки в школе. – 1988. – №1. – С. 15 – 20.
7. Самостійна робота з англійською науково-професійною літературою: Методичні рекомендації / Устименко О.М. – К.: НАУ, 2004. – 35 с.
8. Сердюков П.І. Теоретичні основи навчання іноземних мов у мовному вузі з використанням інформаційних технологій: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К.: 1997. – 14 с.
9. Серова Т.С. Управление процессом формирования речевых умений профессионально-ориентированого иноязычного чтения // Управление профессионально-ориентированым обучением иностранным языкам в вузе: Межвуз. сб. науч. тр. – Пермь: Перм. политех. ин-т, 1992. – С. 3 – 13.
10. Скляренко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3 – 7.
11. Тарнопольський О.Б., Кожушко С.П., Рудаківа М.В. Writing Academically: A Coursebook for Teaching Academic Writing in English to Students of Linguistic Tertiary Educational Institutions: Посібник. – К.: Фірма: «Інкос», 2006. – 228 с.
12. Чекаль Г.С., Коваль Т.І. Зворотний зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів студентів у комп'ютерних вправах з іноземних мов // Іноземні мови. – 2005. – №3. – С. 29.
13. Brookes D. Grundy P. Writing for Study Purpose: A teacher's guide to developing individual writing skills. – Teaching Writing Skills. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 162 p.
14. Coe N., Rycroft R., Ernest P. Writing Skills. – Cambridge: CUP, 1983. – 95 p.
15. Oxford R. Integrated Skills in the ESL/EFL Classroom. – ERIC Identifier: ED456670, 2001. – 128 p.
16. Pothier M. Multimédias, Dispositifs D'apprendre et Acquisition des Langues. Ochrys. – 140 p.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2011 р.